

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τμήματος Ελληνικής
Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης**

σε συνεργασία με το

**ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών με τίτλο:
«Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»**

**ΔΕΠΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ
ADHD AND ENVIRONMENTAL FACTORS**

του
Δημητρόπουλου Χρήστου

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται

στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του
Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τ.Ε.Φ-Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο
Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της
ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:
1ος Επιβλέπων: Δρίγκας Αθανάσιος,

Διευθυντής Ερευνών και Ερευνητής Α' βαθμίδας Ι.Π.Τ.

Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"

2η Επιβλέπουσα: Καραμπατζάκη Ζωή,

Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"

3ος Επιβλέπουσα: Σταθοπούλου Αγάθη,

Συνεργάτιδα Ερευνήτρια Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"

Αθήνα

2019

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ΔΕΠΥ αποτελεί μια από τις περισσότερο συνήθεις νευροαναπτυξιακές διαταραχές. Πρόκειται για μια διαταραχή με ισχυρή γενετική προέλευση και πολλοί παράγοντες παίζουν κάποιο ρόλο στην αιτιολογία της. Οι κυριότεροι περιβαλλοντικοί παράγοντες οι οποίοι έχουν τεθεί στο στόχαστρο των ερευνητών ως αιτίες πρόκλησης ΔΕΠΥ είναι ο τρόπος ζωής της μητέρας κατά την περίοδο της εγκυμοσύνης, οι συνθήκες στις οποίες μεγαλώνει το παιδί, η λήψη φαρμακευτικής αγωγής ή η χρήση βλαβερών ουσιών από πλευράς μητέρας κατά την προγεννητική περίοδο, η έκθεση του παιδιού σε μέταλλα, χημικά και ακτινοβολία που εκπέμπεται από ηλεκτρονικές συσκευές. Οι ερευνητές, συγκλίνουν στο γεγονός ότι τα κυριότερα αίτια πρόκλησής της είναι βιολογικά – κληρονομικά, ενώ το γεγονός η ΔΕΠΥ να οφείλεται και στην επίδραση περιβαλλοντικών παραγόντων αποτελεί ένα ενδεχόμενο το οποίο μελετάται ακόμη και σήμερα. Τα κύρια χαρακτηριστικά συμπτώματα της διαταραχής είναι η έλλειψη προσοχής, η υπερκινητικότητα και η παρορμητικότητα, ενώ υπάρχουν περιπτώσεις όπου το παιδί παρουσιάζει σημαντικές εκπτώσεις στον τομέα της κοινωνικής αλληλοεπίδρασης, στην κατάκτηση ακαδημαϊκών δεξιοτήτων και βιώνει συναισθηματικές μεταπτώσεις. Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο τον εντοπισμό και την παρουσίαση μιας σειράς ερευνών οι οποίες επικεντρώνονται στην αιτιώδη σχέση περιβαλλοντικών παραγόντων και εκδήλωσης ΔΕΠΥ.

Λέξεις κλειδιά: ΔΕΠΥ, υπερκινητικότητα, παρορμητικότητα, προσοχή, περιβαλλοντικοί, παράγοντες

ABSTRACT

ADHD is one of the most common neurodevelopmental disorders. It is a disorder of strong genetic origin and many factors play a role in its etiology. The main environmental factors that have been targeted by researchers as causes of ADHD are the mother's lifestyle during pregnancy, the conditions in which the child grows up, medication or the use of harmful substances by the mother. prenatal period, exposure of the child to metals, chemicals and radiation emitted by electronic devices. Researchers are converging on the fact that the main causes of its occurrence are biological - hereditary, and the fact that ADHD is also due to the influence of environmental factors is a possibility which is still being studied. The main characteristic symptoms of the disorder are lack of attention, hyperactivity and impulsivity, while there are cases where the child has significant reductions in social interaction, academic skills acquisition, and experiencing emotional changes. The present study aims at identifying and presenting a series of studies focusing on the causal relationship between environmental factors and the ADHD event.

Keywords: ADHD, hyperactivity, impulsivity, attention, environmental, factors

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

American Association of Mental Retardation. (2002). *Mental Retardation, Definition, Classification, and Systems of Supports*, 10th Edition.

Barkley, R.A. (2002). Major life activity and health outcomes associated with Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder. *Journal of Clinical Psychiatry*, 63, 10-15.

Bussmann, H. (1996). *Routledge Dictionary of Language and Linguistics*. Μτφρ. & επιμ. G. Trauth & K. Kazzazi. Λονδίνο & Νέα Υόρκη: Routledge.

Campigotto, R., McEwen, R., & Demmans Epp, C. (2012). Especially social: exploring the use of an iOS application in special needs classrooms. *Computers & Education* Volume 60, Issue 1, January, Pages 74-86.

Gelb, I.J. (1963). *A study of writing*. Chicago : University of Chicago Press.

Hammill, D. D. (1990a). A brief history of Learning Disabilities. *Learning Disabilities: Basic concepts, assessment practices and instructional strategies*, 34.

Kagohara, D. M., van der Meer, L., Ramdoss, S., O'Reilly, M., Lancioni, G., Davis, T., et al., (2013). Using iPods and iPads in teaching programs for individuals with developmental disabilities: a systematic review. *Research in Developmental Disabilities*, 34, 147–156.

Kirk, S. A., & Bateman, B. (1962). Diagnosis and remediation of learning disabilities. *Exceptional Children*, 29(2), 73-78.

Kotoulas, V., & Padeliaou, S. (1999). The Nature of Spelling Errors in Greek Language: The Case of Students with Reading Disabilities. *Proceedings of the 13th International Symposium on Theoretical and Applied Linguistics*, (330-339). School of English, Thessaloniki.

Lindsay, G. (2003). Inclusive education: A critical perspective. *British Journal of Special Education*, 30, 1, 3–12.

Mayes, S. D., Calhoun, S. L., & Crowell, E. W. (2000). Learning disabilities and ADHD: Overlapping spectrums disorders. *Journal of Learning Disabilities*, 33, 417–424.

Moore M., & Calvert S. (2000), Brief Report: vocabulary acquisition for children with autism: teacher or computer instruction. *Journal of Autism Developmental Disorder*, 30(4):359-62.

Polanczyk, G., De Lima, MS., Horta, BL., Biederman, J., Rohde, LA. (2007). The Worldwide Prevalence of ADHD: A Systematic Review and Meta-regression Analysis. *American Journal Psychiatry*.164, 942-948.

Protopapas, A., & Vlahou, E. L. (2009). A comparative quantitative analysis of Greek orthographic transparency. *Behavior Research Methods*, 41, 991–1008.

Protopapas, A., Fakou, A., Drakopoulou, S., Skaloumbakas, C., & Mouzaki, A. (2013). What do spelling errors tell us? Classification and analysis of errors made by Greek schoolchildren with and without dyslexia. *Reading and Writing*, 26 (5), 615-646.

Re, AM., Mirandola, C., Esposito, SS., Capodieci, A. (2014). Spelling errors among children with ADHD symptoms: the role of working memory. *Res Dev Disabil*. Sep;35(9):2199-204. doi: 10.1016/j.ridd.2014.05.010.

Smeets, E., (2009). Managing social, emotional, and behavioural difficulties in schools in the Netherlands», *International Journal of Emotional Education* (50-63).

Tomlinson, S. (1986). *Special educational needs in the ordinary school*. In Cohen, A. & Cohen, L. (eds) . P.C.P. Education Series, London.

Yeargin-Allsopp, M., Rice, C., Karapurkar, T., Doernberg, N., Boyle, C., & Murphy, C. (2003). Prevalence of Autism in a US Metropolitan Area. *JAMA: The Journal of the American Medical Association*, 289(1), 49-55.

Αβραμίδης, Η., Διαλεκτάκη, Κ., Ημέλλου, Ο., Θεοδωροπούλου, Ε. & Καΐλα Μ. (2010). *Εκπαίδευση παιδιών με ειδικές ανάγκες*. Αθήνα: Πεδίο, Σύγχρονα Ψυχολογικά Θέματα.

Αλευριάδου, Α., Γκιαούρη, Σ. (2009). *Γενετικά σύνδρομα νοητικής καθυστέρησης – Αναπτυξιακή και εκπαιδευτική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Αναστασίου, Δ., Μπαντούνα, Α. (2007). Η καθοδηγούμενη ορθογραφική μέθοδος ως τρόπος στήριξης των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες μέσα στην κοινή τάξη. Ανακτήθηκε στις 10/12/2018 από: http://www.specialeducation.gr/files4users/files/pdf/anastasiou_mpantouna.pdf

Βογινδρούκας, Γ. (2003). Διαταραχές Επικοινωνίας – Αυτισμός , πρακτικά σεμιναρίου, Θεσσαλονίκη.

Γενά, Α. (2002). Ενταξιακό πρόγραμμα φοίτησης ενός παιδιού με αυτισμό στο κοινό σχολείο: μεθοδολογία και θεραπευτικά αποτελέσματα. Στο Ε.Κούρτη (επιμ.), *Η έρευνα στην προσχολική εκπαίδευση*, τόμος Γ', σελ. 313-315. Αθήνα: Τυπωθήτω - Δαρδανός.

Γκότοβος Αθ. Ε. (1992). *Ορθογραφική μάθηση στο Δημοτικό: μια εμπειρική έρευνα*. Gutenberg, Αθήνα.

Ευσταθίου, Μ. (2010). Η Συμβολή των ΚΔΑΥ και των ΚΕΔΔΥ στην Ένταξη των Ατόμων με Αναπηρία και των Ατόμων Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*. Τεύχος 161.

Ζακεστίδου, Σ., & Μάνιου-Βακάλη, Μ. (1987) Προβλήματα ορθογραφίας των μαθητών της Α' και Β' τάξης Γυμνασίου, *Νέα Παιδεία* τευχ.42, 80-92 και τευχ.43, 98-109.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2000). *Άτομα με ειδικές ανάγκες και η ένταξή τους*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ιορδανίδου, Α. (1997). Η ορθογραφία στα νεοελληνικά λεξικά. Terminologie et Traduction. 2. Commission des Communautés européennes, Service de Traduction. 190-210. *Αναδημοσίευση στο περιοδικό Γλώσσα*, 44, 1998, 4-21.

Ιορδανίδου, Α. (2014). Νεοελληνική ορθογραφία: σχολική γραμματική, αποκλίσεις και γλωσσική χρήση, Μελέτες αφιερωμένες στην ομότιμη καθηγήτρια Α.Π.Θ. Ά. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, επιστ. επιμ. Ζ. Γαβριηλίδου και Α.Ρεβυθιάδου, εκδ.Σαΐτα, 2014, σ.279 296. <http://www.saitapublications.gr/2014/01/ebook.78.html>

Κάκουρος, Ε. & Μανιαδάκη, Κ. (2006). *Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων – Αναπτυξιακή προσέγγιση*. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδάνος.

Κάκουρος, Ε., & Μανιαδάκη Κ. (2012). *Διαταραχή ελλειμματικής ΠΡΟΣΟΧΗΣ–ΥΠΕΡΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ- Θεωρητικές προσεγγίσεις και θεραπευτική αντιμετώπιση*. Εκδόσεις GUTENBERG.

Κάκουρος, Ε., & Μανιαδάκη, Κ. (2004). *Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων Αναπτυξιακή Προσέγγιση*. Αθήνα: Τυπωθήτω- Γιώργος Δαρδανός

Κακριδή - Φεράρρι, Μ.(2008). Ορθογραφικές μεταρρυθμίσεις: τάσεις και αντιστάσεις. Στο Μ. Θεοδωρόπουλου (επιμ.). *Θέρμη και φως. Αφιερωματικός τόμος στη μνήμη του Α.Φ. Χριστίδη* (σ.σ. 365-383). Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής γλώσσας.

Καλαμπούκας, Δ. (2014). *Ετυμολογία και λεξικογραφία: η αντιμετώπιση της ιστορίας των λέξεων στα νεοελληνικά λεξικά*. Ανακτήθηκε 27/11/2018 από <https://docplayer.gr/9443465-Etymologia-kai-lexikografia-i-antimetopisi-tis-istorias-ton-lexeon-sta-neoellinika-lexika-1.html>

Καλαντζή-Αζίζι Α., (1996). *Εφαρμοσμένη κλινική ψυχολογία στο χώρο της υγείας*. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα

Κίτσου Γ, (2015) *Η Ειδική Αγωγή Στην Ελλάδα Με Έμφαση Στο Ενταξιακό Πλαίσιο: Παρουσίαση, Κριτική Και Τεκμηριωμένες Προτάσεις Για Σύνδεση Της Θεωρίας Με Την Εκπαιδευτική Πολιτική Και Πρακτική*, <https://georgiakitsoumath.weebly.com/uploads/4/5/6/6/45664067/ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.pdf> Ανακτήθηκε στις 14 Ιανουαρίου 2018.

Κολλιοπούλου, Κ., (2014). *προβλήματα συμπεριφοράς μαθητών και πρακτικές πρόληψης*. Ανακτήθηκε στις 28 Μαρτίου 2019 από: <https://blogs.sch.gr/symdim-dath43/files/2014/04/psm.pdf>

Κουμούλα Α. (2012). Η εξέλιξη της διαταραχής ελλειμματικής προσοχής-υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ) στον χρόνο. *Ψυχιατρική* 23(1) ,49-59.

Κουρκούτας, Η, Ε., (Επιμέλεια, 2017). *Σχολική Συμβουλευτική και Παρεμβάσεις για Παιδιά με Διαταραχές*, Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Κουτσομπόλης, Δ. (2005). Ο τύπος για το λεξικό Μπαμπινιώτη. *Γλώσσα* 60, 61-73.

Λαμπροπούλου, Β., & Παντελιάδου, Σ. (2000). *ειδική αγωγή στην Ελλάδα. Κριτική θεώρηση*. Στο Α. Κυπριωτάκης (Επιμ.), *Πρακτικά συνεδρίου Ειδικής Αγωγής, Τάσεις και προοπτικές αγωγής και εκπαίδευσης των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Ενωμένη Ευρώπη σήμερα* (σσ. 341 - 358). Ρέθυμνο.

- Μιχαηλίδης, Κ.Θ. (2009). *Συνεκπαίδευση και Αναπηρία*. Αθήνα: Παπασωτηρίου.
- Μονογιού, Ε., Πέτρου, Χ. & Φτιάκα, Ε. (2012). Διαφοροποίηση στη σχολική τάξη στα πλαίσια της ένταξης των παιδιών με αναπηρία στο γενικό σχολείο. Η κρίση και ο ρόλος της Παιδαγωγικής: Θεσμοί, αξίες, κοινωνία: *Πρακτικά 12ου Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου*, 8-9 Ιουνίου 2012, Λευκωσία: Πανεπιστήμιο Κύπρου, 299-314.
- Μουζάκη, Α., & Πρωτόπαπας, Α. (Επιμ.) (2010). *Ορθογραφία: Μάθηση και διαταραχές*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μουτσινάς, Γ. (2016). Η συμβολή του θεραπευτικού προγράμματος TEACCH σε άτομα με αυτισμό. Μονοθέσιο Δημοτικό Σχολείο Δαφνούλας Ευρυτανίας. 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης: Λειτουργίες νόησης και λόγου στη συμπεριφορά, στην εκπαίδευση και στην ειδική αγωγή. Πρακτικά Συνεδρίου. Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων. Απρίλιος, 2016.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (1980). *Θεωρητική Γλωσσολογία: Εισαγωγή στη σύγχρονη γλωσσολογία*. Αθήνα.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (1998). Η συνέπεια στην ορθογραφία. Το Βήμα, 1/2/1998. Ηλεκτρονικά στο: <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/i-synepeia-stin-orthografia/>
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2008α). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2008β). Χρειάζεται η ιστορική ορθογραφία; Το Βήμα, 6/1/2008. Ηλεκτρονικά στο: <https://www.tovima.gr/2008/11/25/opinions/xreiazetai-i-istoriki-orthografia/>
- Μπαμπινιώτης, Γ. (επιμ.) 2010. *Ετυμολογικό λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας: Ιστορία των λέξεων*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- Μπότσας, Γ., & Παντελιάδου, Σ. (2007). «Χαρακτηριστικά παιδιών και εφήβων με Μαθησιακές Δυσκολίες», στο Παντελιάδου, Σ. & Μπότσας, Γ. (επιμέλεια). *Μαθησιακές Δυσκολίες. Βασικές έννοιες και χαρακτηριστικά*. (στα πλαίσια του

προγράμματος ΕΠΕΑΕΚ «Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στις Μαθησιακές Δυσκολίες). Θεσσαλονίκη: Γράφημα. σελ. 21-41.

Μπότσας, Γ., Παντελιάδου, Σ. (2007). «Ορισμός και περιεχόμενο των Μαθησιακών Δυσκολιών», στο Παντελιάδου, Σ. & Μπότσας, Γ. (επιμέλεια). Μαθησιακές Δυσκολίες. Βασικές έννοιες και χαρακτηριστικά. (στα πλαίσια του προγράμματος ΕΠΕΑΕΚ «Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στις Μαθησιακές Δυσκολίες). Θεσσαλονίκη: Γράφημα. σελ. 6-15.

Ν. 1143/1981 (ΦΕΚ. 80 -Α- 31-3-1981) Περί Ειδ. Αγ., ειδ. επαγγ. εκπ/σης, απασχ. & κοινων. μέριμνας των αποκλιν. εκ του φυσιολ.ατόμων'. Ανακτήθηκε στις 19/10/2017 από: http://www.pi-schools.gr/special_education_new/html/gr/nomoi/nomoi_main.htm

Ν. 1566/1985 (ΦΕΚ Α'167/30.9.1985) Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις. Ανακτήθηκε στις 15 Μαρτίου 2018 από:https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/276374/nomos-1566-1985

Ν. 3699/2008. (ΦΕΚ Α' 199/2.10.2008). Ειδική αγωγή και εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Ανακτήθηκε στις 25 Απριλίου 2018 από: http://www.pi-schools.gr/special_education_new/ftp/nomoi/Nomoi-EA/N.%203699%20-%202008%20-%20FEK.%20199%20-A-%202-10-2008.pdf

4074/2012 (ΦΕΚ Α' 88/11.04.2012) Κύρωση της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες. Ανακτήθηκε στις 19 Μαρτίου 2018 από: <http://www.publicrevenue.gr/elib/view?d=/gr/act/2012/4074/>

Ν.2217/2014 (ΦΕΚ Β' 2217/13.08.2014). Ρύθμιση θεμάτων πρόσληψης αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών στις δομές της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης. Ανακτήθηκε στις 20 Μαρτίου 2018. Διαθέσιμο στο: http://dipe-a-athin.att.sch.gr/2008_ADA.pdf

Ξάνθη, Σ., (2017). Ποιοτική ανάλυση λαθών μαθητών Δ' - ΣΤ' δημοτικού σε ορθογραφικά έργα υπαγόρευσης και ελεύθερης γραφής. *Έρευνα στην Εκπαίδευση*, 6, σσ.1-17.

Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια Λεξικό, 3 (σελ. 1643). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παντελιάδου, Σ., & Μπότσας, Γ. (2007). Μαθησιακές Δυσκολίες – Βασικές Έννοιες και Χαρακτηριστικά. Ανακτήθηκε στις 1/2/2019 από www.specialeducation.gr

Παντελιάδου, Σ., & Πατσιοδήμου Α. (2007). Εφαρμογές διδακτικής αξιολόγησης και μαθησιακές δυσκολίες. Βόλος: Ηλεκτρονική Έκδοση.

Παπαγεωργίου, Β. (2005). Ψυχιατρική Παιδιών και Εφήβων. University Studio Press.

Παπαναστασίου, Γ. (2008). Νεοελληνική ορθογραφία: ιστορία, θεωρία, εφαρμογή, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη.

Παπάνης, Ε., Γιαβρίμης, Π., & Βίκη Α. (2011). Αξιολόγηση της κοινωνικής επάρκειας και της αντικοινωνικής συμπεριφοράς μαθητών σχολικής ηλικίας. Ανακτήθηκε στις 24 Μαρτίου 2019 από: http://eparanis.blogspot.gr/2011/09/blog-post_5668.html

Πολυχρονοπούλου, Σ. (1995). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες*. Αθήνα: αυτοέκδοση.

Πολυχρονοπούλου, Σ. (2003). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες (πρώτος τόμος) σύγχρονες τάσεις εκπαίδευσης και ειδικής υποστήριξης*. Αθήνα: αυτοέκδοση.

Πόρποδας, Κ. (2002). *Η Ανάγνωση*. Πάτρα : αυτοέκδοση.

Προκόπη, Α., Πεχλιβανίδης, Α., (2017). Ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις στη διαταραχή ελλειμματικής προσοχής/ υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ) στην ενήλικη ζωή. *ΓΝΩΣΙΑΚΗ - ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΙΣΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ & ΘΕΡΑΠΕΙΑ* ΤΟΜ. 3, ΤΕΥΧ. 1, ΣΕΛ. 39-48.

Πρωτόπαπας, Α., & Σκαλούμπακας, Χ, (2010). Κατηγοριοποίηση Ορθογραφικών Λαθών. Στο Μουζάκη, Α. & Πρωτόπαπας Α. Ορθογραφία: Μάθηση και διαταραχές, σσ.181-197. Αθήνα: Gutenberg.

Ρόδη, Α. (2015). Τμήματα Ένταξης: Απόψεις Εκπαιδευτικών Ειδικής. Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ <http://ikee.lib.auth.gr/record/283292/files/GRI-2016-16685.pdf> ανακτήθηκε στις 14 Ιανουαρίου 2018

Σιούλα, Ρ. & Διαμάντη, Χ., (2015). Κατανόηση: Μία εναλλακτική «θεραπεία» για τον αυτισμό. 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 19-21 Ιουνίου, 2015, 1295-1298. Ανακτήθηκε στις 12 Νοεμβρίου 2018 από: <http://dx.doi.org/10.12681/edusc.372>

Σούλης, Σ. (2002). Παιδαγωγική της Ένταξης. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Σταθοπούλου, Α. (2016). Έφηβοι με οριακή νοημοσύνη στο γενικό σχολείο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και το άγχος των αξιολογητικών διαδικασιών. Ανακτήθηκε στις 23 Μαρτίου 2018 από: <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/edusc/article/viewFile/291/252>

Τζιβνίκου, Σ., (2015). Μαθησιακές δυσκολίες - διδακτικές παρεμβάσεις. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/5332>.

Τριανταφυλλίδης, Μ. (1996). *Νεοελληνική Γραμματική της δημοτικής*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη).

Τριανταφυλλίδης, Μ. (1941). *Νεοελληνική γραμματική (της δημοτικής)*. Αθήνα: ΟΕΒΔ, 1978. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη).

Τριανταφυλλίδης, Μ. (1965). *Άπαντα, 7ος τόμος, Γλωσσικό ζήτημα και γλωσσοεκπαιδευτικά*. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ, Ινστιτούτο ΝΕ Σπουδών.

Τριανταφυλλίδης, Μ. (1998). *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη).

Τρίγκα-Μερτικά, Ε. (2010). *Μαθησιακές Δυσκολίες: Γενικές & Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες- Δυσλεξία*. Αθήνα: Γρηγόρη

Τσιάντης, Γ. & Αλεξανδρίδης, Α. (2008). *Προσχολική Παιδοψυχιατρική: 1. Ανάπτυξη*. Καστανιώτη.

Χαραλαμπάκης, Χ. (2001α). Προτάσεις για την εκλογίκευση του ορθογραφικού μας συστήματος, στο Γ. Αγγουράκη κ.ά. (επιμέλεια) *Ελληνική γλωσσολογία '99*. Πρακτικά 4ου Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής γλωσσολογίας, Λευκωσία, 17-19 Σεπτεμβρίου 1999. Θεσσαλονίκη: university studio press, 455-461.

Χαραλαμπάκης, Χ. (2001β). Ορθογραφικά προβλήματα της Νεοελληνικής, *Μέντορας*, τευχ.4, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα, 185-202.

Χατζή, Α., (2018). *Η εφαρμογή μουσικοθεραπευτικών προσεγγίσεων σε παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας με συναισθηματικές και συμπεριφορικές διαταραχές*. Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Διατριβή. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.